

УДК 811.131.1

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОМІЧНОГО У
ВЕЛИКІЙ ПРОЗІ ЛУЇДЖІ ПІРАНДЕЛЛО*Тарас В. Лазер**lazer.taras@gmail.com*

аспірант кафедри романської філології Інституту філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
(Міністерство освіти і науки України)
01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті проаналізовано мовні засоби вираження комічного в романах Луїджі Піранделло «L'esclusa», «Il turno», «Il fu Mattia Pascal», «Suo marito». Розглянуто всі випадки реалізації автором в художніх текстах комічних інтенцій, а також мовні засоби, які використовуються для створення комічного модусу. Розроблено класифікацію лексико-семантичних одиниць, використовуючи які автор актуалізує комічні ситуації. У процесі дослідження означено лексичні повтори та аксіологічні лексеми як вербалізатори комічних значень. Крім того, на лексико-семантичному рівні окреслено енантіосемію, контекстні синоніми та антоніми як засоби увиразнення комічного. Також частотними є приклади використання зоонімів, пейоративів, інвектив, антропонімів та маркувань через прізвиська. У перспективі результати аналізу можуть лягти в основу фундаментального дослідження реалізації комічного у творах письменника, де б увага приділялася також іншим мовним рівням, на яких здійснюється реалізація комічного.

Ключові слова: вербалізація комічного, інвектива, антропонім, пейоратив, енантіосемія, контекстні синоніми, зооніми.

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
 [Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ СРЕДСТВА ВЕРБАЛИЗАЦИИ
КОМИЧЕСКОГО В БОЛЬШОЙ ПРОЗЕ ЛУИДЖИ ПИРАНДЕЛЛО

Тарас В. Лазер
lazer.taras@gmail.com

аспирант кафедры романской филологии Института филологии
 Киевского национального университета имени Тараса Шевченко
 (Министерство образования и науки Украины)
 01601, г. Киев, бульвар Тараса Шевченко, 14

В статье проанализированы языковые средства выражения комического в романах Луиджи Пиранделло «L'esclusa», «Il turno», «Il fu Mattia Pascal», «Suo marito». Рассмотрены все случаи реализации автором в художественных текстах комических интенций, а также определены языковые средства, которые используются для создания комического модуса. Разработана классификация лексико-семантических единиц, используя которые автор актуализирует комические ситуации. В процессе исследования отмечены лексические повторы и аксиологические лексемы как вербализаторы комических значений. Кроме того, на лексико-семантическом уровне определены энантиосемия, контекстные синонимы и антонимы как средства выразительности комического. Также частотными примерами является использование зоонимив, пейоратив, инвектив, антропонимов и маркировок через клички. В перспективе результаты анализа могут лечь в основу фундаментального исследования реализации комического в произведениях писателя, где бы внимание уделялось также другим языковым уровням, на которых осуществляется реализация комического.

Ключевые слова: вербализация комического, инвектива, антропоним, пейоратив, энантиосемия, контекстные синонимы, зоонимы.

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербализации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)]
 (Проблеми семантики [Проблемы семантики])

**LEXICOSEMANTICS COMPONENTS FOR THE COMIC VERBALIZATION
IN LUIGI PIRANDELLO'S NOVELS**

Taras V. Lazer

lazer.taras@gmail.com

PhD student, Department of Romance Philology, Institute of Philology, Taras Shevchenko
National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article analyzes the linguistic means for comic expression in Luigi Pirandello's novels «L'esclusa», «Il turno», «Il fu Mattia Pascal», «Suo marito». All the cases for the implementation of the author's comic intentions in literary texts are considered. The language tools used to create a comic modus are determined. The classification of the lexico-semantic units, used by the author to modulate comic situations, is elaborated. The study marked lexical repetitions and axiological tokens as verbalization means for the comic value. In addition, enantiosemy, contextual synonyms and antonyms as means of the comic expression are also determined on the lexical-semantic level. There are also frequent examples of the use of names of animals, pejorative and invective words, personal names and labeling by nicknames. In the long term the results of the analysis could form the basis of the fundamental research on the implementation of the comic in writer's work, where the focus would also be on other linguistic levels.

Keywords: comic verbalization, invective, anthroponym, pejorative, enantiosemy, contextual synonyms, names of animals.

Вступ

Дослідники творчості Л. Піранделло часто акцентують увагу на висвітленні автором страждань та насильства [5, с. 1]. Увага дослідників зосереджується на тому, що головною метою персонажів здебільшого є завдати іншим нещастя та болю [6, с. 275]. Деякі дослідники наполягають, що таким чином автор намагається розповісти про власні душевні тортури [3, с. 80], а жорстокий сміх, який повсякчас відчувається в творах, є лише проявом співчуття [2, с. 151].

Однак у романах письменника наявні очевидні та повторювані прояви

(Problems of linguistic semantics)

Lexicosemantics components for the comic verbalization in Luigi Pirandello's novels (in Ukrainian) [Leksyko-
semantychni zasoby verbalizacii' komichnogo u velykij prozi Lui'dzhi Pirandello]

© Lazer T. V. [Lazer T. V.] lazer.taras@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
 [Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

комічного, що визначає **актуальність** дослідження, адже в сучасній вітчизняній та зарубіжній науці комічне у романах Л. Піранделло не розглядалося через аналіз безпосередніх лексико-семантичних засобів його реалізації, а в багатьох працях італійських дослідників творчості автора найперша увага приділяється авторській коцепції гумору як теоретичній основі для інтерпретації та розуміння проявів комічного та гумористичного в романах письменника. Аналіз особливостей вербалізації комічного у романах письменника вимагає чіткого структурування та класифікації вербалізаторів, використаних автором задля актуалізації комічного.

Метою дослідження є визначити лексико-семантичні засоби, які становлять основу реалізації комічного в романах Л. Піранделло, а також здійснити їхню класифікацію.

Об'єктом дослідження є комічне в романах Л. Піранделло.

Предметом дослідження є лексико-семантичні засоби актуалізації комічного в великій прозі письменника.

Матеріалом дослідження обрано чотири хронологічно перші романи письменника «L'esclusa», «Il turno», «Il fu Mattia Pascal», «Suo marito». Ці твори є показовими з огляду на становлення авторського уявлення про категорію комічного, яка є однією з базових для всієї його творчості.

Задля аналізу та впорядкування лексико-семантичних засобів вербалізації комічного у романах Л. Піранделло було використано наступні **методи дослідження**: *функціональний метод* для виокремлення мовних одиниць у конкретних контекстуальних ситуаціях; *метод інтерпретаційно-текстового аналізу* для точного розуміння комічних конотацій мовних одиниць у тексті.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі вперше у вітчизняній науці здійснено спробу окреслення та класифікації засобів вираження комічного в романах письменника, зокрема на лексико-семантичному рівні.

Основний зміст

Для реалізації комічного задуму Л. Піранделло в романах послуговується лексичними повторами. У мові персонажів старшого віку частотними є відтворення одних і тих самих слів і відповідних словоформ у різних контекстах. Авторська іронія в цьому випадку полягає в акценті на тому, що такий спосіб ведення діалогу є основним інструментарієм мовців для досягнення комунікативного завдання.

У романі «L'esclusa» персонаж *Antonio Pentagora* використовує лексему

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербализации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)]
 (Проблеми семантики [Проблемы семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
 [PROBLEMI SEMANTIKA SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

«sciocco» чи її похідні щоразу, коли йому заперечують: «**Sciocchezze!** *era il suo modo d'intercalare e accompagnava ogni volta l'esclamazione con un gesto espressivo della mano e una contrazione della guancia*» [11, с. 8], «...è destino, **sciocconaccio!**» [11, с. 11]. Як наголошує сам автор, ці слова в мові персонажа є засобом зв'язності тексту.

У цьому ж творі у комічному модусі акцентуються повтори у мові персонажа філолога *Bill Madden*, який через недостатнє володіння італійською мовою вимушений перепитувати, як перекласти те чи інше слово. Для виконання цієї уточнюючої функції у мові персонажа використовуються повтор запитальної конструкції «*come si dice*»: «*Nudo il... come si dice? le tronc du corps... die Brust... ah, yes, torso, il torso. O puramente, senza nudo*» [11, с. 16].

У цьому ж романі персонаж *Attilio Nusco*, також викладач-філолог, є референтом для комічного зображення. Вербалізація сміхових елементів відбувається завдяки акцентуації невпевненості персонажа, а на лексичному рівні це виявляється у постійних повторах ввічливого звертання «**Scusi! Scusi!**» [11, с. 121].

У мові персонажа *Marcantonio Ravì* в романі «*Il turno*» також зафіксовано повторювану лексику. Як і в попередньому прикладі, мовцем у цьому випадку є літній провінційний батько родини. З метою переконати співрозмовників у правильності свого рішення видати молоду доньку за дуже старого чоловіка він регулярно повторює лексему «*ragioniamo*» [11, с. 213]. Комічний ефект інтенсифікується ще й тому, що цей імператив відтворюється завжди в якості аргументу, коли із персонажем хтось не погоджується: «*Aspettate... Ragioniamo! [...] scusate tanto, credevo che foste persone ragionevoli*» [11, с. 213]. Також у романі повторюється вислів «*prepotenze, neanche Dio!*» [11, с. 269], яким послуговується персонаж *Ciro Coppa* в якості заперечення.

У романі «*Suo marito*» також трапляються випадки повторів у мові старого чоловіка *Ippolito Onorio Roncella*. У цьому творі, написаному пізніше за інші проаналізовані тексти, автор експліцитно вказує та ідентифікує функцію повторів у мові персонажів як комічну. Тут у пародійно-сатиричному тоні мова персонажа дублюється через папугу, який повторює завчену за старим фразу: «**Che si fa?**» [11, с. 625].

Персонаж *Ippolito Onorio Roncella* в процесі спілкування послуговується повторами з метою висловлення скептичного ставлення до співрозмовника. Тут комічний ефект підсилюється також використанням такого прийому, як різке переривання повідомлень: «**Piove, no? Non piove?... Mi pareva che piovesse,** –

(Problems of linguistic semantics)

Lexicosemantics components for the comic verbalization in Luigi Pirandello's novels (in Ukrainian) [Leksyko-semantychni zasoby verbalizacii' komichnogo u velykij prozi Lui'dzhi Pirandello]

© Lazer T. V. [Lazer T. V.] lazer.taras@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
[Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

brontolò, volgendosi verso la finestra, il signor Ippolito» [11, с. 631].

У цьому ж романі лексичні повтори присутні і в текстових фрагментах авторської мови. Іронія та відверта сатира виявляються, зокрема, у висміюванні автором фемінізму та феміністичної літератури як культурологічного явища. Для опису журналу жіночої літератури «*Le Muse*» автор щоразу додає: «*rassegna femminile (non femminista)*» [11, с. 589; 590; 594]. Крім того, у цьому випадку також варто наголосити на хибному для італійської мови написанні слова «*femminista*». Враховуючи беззаперечну лінгвістичну грамотність автора, не видається доречним припускати, що він помилився. Скоріше, йдеться про навмисне написання слова на французький манер з метою наголосити в сатиричному тоні на претензійності тогочасної римської богемі.

Персонаж *Attilio Raceni* також є відвертим об'єктом авторської сатири. Для комічної репрезентації у мові персонажа Л. Піранделло використовує нумеративні повтори при виконанні ним елементарних математичних операцій з метою наголосити на обмеженості інтелектуальних здібностей персонажа: «*Duecentoquaranta! – dice allora. – Trenta per otto, duecentoquaranta*» [11, с. 589].

У романі «*L'esclusa*» при комічному відтворенні мови персонажа старого ученого *Luca Blandini* Л. Піранделло також послуговується повторами нумеративів. Варто підкреслити, що як і в наведеному вище прикладі, так і в випадку з персонажем роману «*L'esclusa*» у тексті відтворено виконання аналогічних математичних операцій, а саме множення цифри 30 на 8 і 80 на 3 відповідно. Можна припустити, що в авторській свідомості існує когнітивний зв'язок саме цих чисел із простою математичною дією, яка, однак, викликає труднощі: «*Non posso più insegnare: non ricordo più nulla... Ottanta, ottanta e ottanta: due lire e quaranta, è vero? Aspetta, credo che ci sia errore. Tre colletti, è vero? Due lire e quaranta...*» [11, с. 166].

Ще одним об'єктом комічного є персонаж старого священника *don Buti* в романі «*Suo marito*», про що свідчить використання ним однакових жестів та повторення лексики з релігійними компонентами. Ось, наприклад, як він висловлює захоплення гірськими пейзажами: «*Aveva ripetuto col solito gesto il solito ritornello: – La gran potensa 'd Nosgnour, eh? la gran potensa 'd Nosgnour!*» [11, с. 832].

У романі «*L'esclusa*» автор наголошує, що персонаж *Fifo Juè* повторює одну й ту саму фразу у відповідь на всі запитання, відповіді на які у нього немає: «*Si spiccicò per ripetere la sua frase favorita: – Cristo solo lo sa!*»

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербаллизации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)]
(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
 [PROBLEMI SEMANTIKA SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

[11, с. 178].

Л. Піранделло цілком відверто висміює жінок-літераторів, акцентуючи та в пейоративному тоні репрезентуючи представниць літературного процесу шляхом використання **контекстних синонімів**. Він іронічно уводить їх у контекст, зображуючи як безкінечну вервечку творців («*серед яких навіть одна драматургиня*»), які споглядають керівника жіночого (не феміністичного) збірника *Attilio Raceni*: «*Innumerevoli giovani scrittrici italiane, poetesse, novellatrici, romanzatrici (qualcuna anche drammaturga), che lo guardavano dalle fotografie disposte in varii gruppi alle pareti, tutte col volto composto a un'aria particolare di grazia vispa o patetica, scese dal letto*» [11, с. 589].

У романі «*Il fu Mattia Pascal*» вербалізація комічного відбувається завдяки використанню **контекстних антонімів**. Використовуючи звичний для коміків конфлікт зять-теща, протагоніст роману під час спілкування називає тещу «мама», однак у внутрішньому мовленні послуговується лексемою «відьма»: «*La strega non si sapeva dar pace... era stata sgarbatamente allontanata da quella strega... M'accorgevo intanto che questa guardia ch'io facevo a mia madre irritava sordamente la strega*» [10, с. 57].

Персонажам, у мові яких вербалізується комічне, притаманне також використання **пейоративної лексики**. Серед найбільш частотних засобів цієї лексичної групи зафіксовано зооніми, інвективи та антропоніми у заниженому чи зневажливому значенні.

У романі «*Il turno*» протагоніст *don Diego Alcozer* представлений в особі старого вдівця, який повинен знову одружитися з молодою дівчиною. Л. Піранделло іронічно представляє цього персонажа, і комічний модус у ситуаціях за участю старого підсилюється через його викличну зверхність: він знає все, включно з тим, як поводитися з молодими дівчатами. Задля репрезентації такої пихи, переданої в експліцитно комічному модусі, у мові персонажа використовуються інвективи з компонентом-зоонімом: «*Non ti confondere, asino! Ho esperienza del mondo e so che i regali ci vogliono*» [11, с. 218]. Також в аналогічних контекстах притаманним його мові є наказовий спосіб: «*Siedi qua! Vuoi compromettermi? [...] Come non c'entro, asino?*» [11, с. 221].

Для досягнення комічного ефекту автор вводить інвективи навіть у мову тих персонажів, для яких, здавалося б, вони не характерні. Так, *Ciro Coppa*, адвокат, представник закону, під час неформального спілкування використовує численні інвективи: «*Ti dico siedi e scrivi, babbeo!*», «*Perché sei un cretino!*

(Problems of linguistic semantics)

Lexicosemantics components for the comic verbalization in Luigi Pirandello's novels (in Ukrainian) [Leksyko-semantychni zasoby verbalizacii' komichnogo u velykij prozi Lui'dzhi Pirandello]

© Lazer T. V. [Lazer T. V.] lazer.taras@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
[Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

perché non capisci nulla!» [11, с. 230], «*Che hai? che corno hai? Paura?... Mi guardi come uno stupido...*» [11, с. 231], «*Zitta, bestia!*» [11, с. 241], «*Sei il più gran minchione che esista su la faccia della terra!*» [11, с. 245], «*E tu. babbeo?*» [11, с. 269], «*sei uno sciocco*» [11, с. 280], «*non mi guardare in bocca con codesta faccia da scimunito*» [11, с. 290], «*e con te tant'altri buffoni*», «*l'innocenza, imbecille, partorisce i figliuoli*», «*anche tu, con codesta faccia da scimunito*» [11, с. 294], «*tu, come tutti gli altri imbecilli*» [11, с. 295]. Інвективний контекст об'єктивується в його мові також шляхом використання риторичних запитань: «*Perché non t'ammazzi?*» [11, с. 268].

У романі «*Suo marito*» референтом для використання пейоративів із компонентом-зоонімом є персонаж *Giustino Boggiolo*; зазначені лексичні компоненти трапляються як у авторській мові під час опису дій та поведінки персонажа, так і в комунікативних актах з іншими персонажами: «*Giustino rideva come una lumaca nel fuoco*» [11, с. 674]. Персонаж *Ippolito Onorio Roncella* при звертаннях до нього використовує зоонім «віслюк»: «*Tu sei un asino; ti bollo; e non se ne parli più*» [11, с. 626].

Інвективів сповнена також мова персонажа *Dora Barmis*. Їхня функція у тексті здебільшого є подвійною: з одного боку – це відверте висміювання інших персонажів, а з іншого – ці інвективи представлені автором таким чином, щоб сатирично зобразити самих персонажів, які ними послуговуються, наголосити на негативних та претензійних рисах їхнього образу.

У мові *Dora Barmis* вербалізація комічного через інвективи відбувається також шляхом використанням лексичних одиниць з елементом-зоонімом, які часто супроводжуються епітетами з пейоративною конотацією: «*Capito, capito... – ripeté la Barmis. – Diciamo un'anatroccola arruffata? [...] Non vi piace anatroccola? Scimmietta allora*» [11, с. 598], «*Troppo, troppo alto ormai ha spiccato il volo la colombella vostra*» [11, с. 599]; «*Oh Dio! – sbuffò Dora Barmis. – Quell'onesta gallina faraona?*» [11, с. 601]. Крім того, у мові персонажа інвективи реалізуються через акцент на походженні людей і реалізуються завдяки використанню аугментативних афіксів разом з суперлативами: «*Avete invitato anche Raimondo Jàcono, quell'odiosissimo napoletanaccio? Non vengo più io, allora!*» [11, с. 602].

У мові персонажів інвективи в комічному модусі реалізуються також через індикацію фізіологічних вад. У цьому контексті використовуються як загальні аксіологічні лексеми «*brutto*», «*bello*», так і конкретні маркери фізіологічних особливостей персонажів «*zoppo*», «*porro peloso*». Такі оцінні

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербаллизации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)]
(Проблеми семантики [Проблеми семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
 [PROBLEMI SEMANTIKI SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

інвективи притаманні більше персонажам-жінкам, зокрема, *Dora Barmis*: «*O ve ne siete davvero innamorato, o dev'esser brutta bene, come dicono a Milano. Su via, rispondete: come veste? male, senza dubbio!*» [11, с. 598]. В описі персонажа письменниці вона парадоксально іронізує, що твори авторки навіюють думки про потворність її обличчя «*E dite un po', è vero che ha un porro peloso qua, sul labbro?*»

– *Un porro?*

– *Peloso, qua. [...] Me lo sono immaginato. Per me, la Roncella deve avere un porro peloso sul labbro. Mi è parso di vederglielo sempre, leggendo le cose sue*» [599].

Для індикації персонажа поета вона неодноразово використовує не його ім'я, а інтенсифікує фізіологічні особливості його ходи: «*Segnate [...] quello zoppetto... il poeta...*» [11, с. 602].

У творі також зафіксовано діастратний фактор вербалізації комічного, що актуалізується в розмовах вищого прошарку суспільства, які зі зверхністю відгукуються про маніфестації робітників: «*Ma proprio proprio? Mentre i miei fratelli proletarii reclamano...*» [11, с. 597].

У романі «*Suo marito*» використання зоонімів з пейоративною метою зафіксовано і в мові самого автора. Л. Піранделло у відверто саркастичному та зневажливому тоні порівнює молоду письменницю з козою з метою висміяти її егоцентричність та відсутність поетичного хисту: «*Di questo Aprile d'un tempo lontano... Bel verso! Languido... E abbassò su gli occhi torbidi e scialbi, di capra morente, le grosse pàlpebre gravi*» [11, с. 605].

Для створення сатиричного модусу автор послуговується зоонімом і для опису персонажа журналіста: «*Tito Lampini [...] smilzo, dalla testa secca, quasi calva, su un collo da cicogna*» [11, с. 606]. Цей самий зоонім зафіксовано в репліках, однак референтом у цьому випадку вже є персонаж перекладача літнього віку: «*Io me ne vado! – dichiarò il Luna. – Non potrei mangiare, con quel cicogna lì, davanti*» [11, с. 612].

Характерним для романів Л. Піранделло є використання **антропонімів** при вербалізації комічного. Найбільш виразними засобами, засвідченими в аналізованих творах, є прізвиська персонажів, а також апеляції до прізвищ відомих науковців у експліцитно комічному контексті. Крім того, зазначені лексеми можуть містити некоректні фонетичні чи граматичні форми.

У романі «*Il fu Mattia Pascal*» автор уводить в стилістично банальну побутову прозу згадки про твори великих учених та їхні визначні ідеї в

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
[Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

підкреслено іронічному модусі. В одному епізоді під час розмови в бібліотеці персонаж *Mattia Pascal* іронізує, вдаючись до буденних лексичних засобів, щодо значення відкриттів Коперніка:

«...*Io debbo ripetere il mio solito ritornello: Maledetto sia Copernico! ...quando la Terra non girava...*» [10, с. 21].

Подібний спосіб створення комічного модусу за допомогою антропоніма фіксується також в епізоді, коли закони гравітації Ньютона уводяться в один контекст зі щурами, які перевертають книги в бібліотеці: «*Precipitavano poi, a quando a quando, dagli scaffali due o tre libri, seguiti da certi topi grossi quanto un coniglio. Furono per me come la mela di Newton*» [10, с. 70].

У репліках персонажа старого бібліотекаря в комічному контексті акцентовано повторюються імена науковців з метою нагромодження тексту. Комічне у цій ситуації актуалізовано ще й тому, що персонаж, який озвучує спеціальну наукову інформацію про музику з компонентами-антропонімами, практично глухий: «...*A due centimetri di distanza, con un occhio solo; leggeva forte: "Birnbaum, Giovanni Abramo... Birnbaum, Giovanni Abramo, fece stampare... Birnbaum, Giovanni Abramo, fece stampare a Lipsia, nel 1738... a Lipsia nel 1738... un opuscolo in-8: Osservazioni imparziali su un passo delicato del Musicista critico. Mitzler... Mitzler inserì... Mitzler inserì questo scritto nel primo volume della sua Biblioteca musicale" [...] E seguitava così, ripetendo due o tre volte nomi e date, come per cacciarsele a memoria. Perché leggesse così forte, non saprei. Ripeto, non sentiva neanche le cannonate*» [10, с. 68-69].

У цьому ж романі Л. Піранделло використовує такий спосіб вербалізації комічного через антропонімічні складники, як **прізвиська**. Учні не знають справжнього імені персонажа вчителя та жартівливо називають його *Pinzone* (Г. Бережна в українському перекладі [7] використала лексему «циркуль», однак *pinzo* має також значення «гладкий, товстий» і в італійському тексті комічність базується на поєднанні лексеми зі збільшувальним суфіксом *-one* для опису худого персонажа): «*Un tal Pinzone fu il nostro ajo e precettore. Il suo vero nome era Francesco, o Giovanni, Del Cinque; ma tutti lo chiamavano Pinzone, ed egli ci s'era già tanto abituato che si chiamava Pinzone da sé*» [10, с. 30].

У романі «*Il turno*» для антропонімічного маркування персонажа *Marcantonio Ravì* використовується лексема з релігійною символічною конотацією. Для підкреслення жадібності персонажа йому дають прізвисько «*Mammone*», на честь злого духа з християнських церковних текстів, втілення

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербаллизации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)] (Проблеми семантики [Проблеми семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
 [PROBLEMI SEMANTIKA SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

корисливості та жадоби до грошей: «*Mammone! Mammone! Abbasso Mammone! – gridò la folla, tra le risa e gli applausi. E, da quel giorno, il Ravi fu chiamato da tutto il paese Marcantonio Mammone*» [11, с. 293].

У романі «*L'esclusa*» для реалізації іронічного задуму автора прізвиськом також марковано персонажа викладача *Attilio Nusco*. Антропонімом, який використовується з цією метою, є лексема «*professore*» з пейоративним афіксом «*-icchio*»: «*Attilio Nusco, l'altro insegnante, chiamato comunemente nel Collegio il professoricchio, era al contrario fino fino, piccolo, gracile, timido, tutto vibrante, tutto impacciato*» [11, с. 121]. У цьому ж творі персонаж іншого викладача, вчителя малювання *Matteo Falcone* маркується через прізвисько «*istrice*» [11, с. 122].

У романі «*Suo marito*» для реалізації комічного задуму також використовується прізвисько «*Ciceroncino*» для маркування персонажа журналіста *Lampini* [11, с. 601]. Комічний ефект на лінгвістичному рівні у цьому випадку створюється завдяки пейоративній конотації антропоніма. Варто зазначити, що, як і в випадку з прізвиськом у романі «*Il fu Mattia Pascal*», тут антропонім також афіксований, однак уже зі зменшувальним суфіксом. У семантичному розрізі автор створює сатиричну суперечливість між уявленням про відомого римського оратора Цицерона та його сучасником, зображеним у зневажливому контексті.

У цьому творі особливу увагу з огляду на антропоніміку автор приділив персонажу *Giustino Boggiolo*. Прізвище персонажа є одним із центральних елементів авторської сатири для всього роману.

Під час обміну репліками персонажі припускаються помилок у вимові антропоніма. Це стосується, передусім, наголосу, який на графічному рівні зазначено самим автор у тексті роману:

«– *Il marito? Non so.*

– *Mi par d'aver inteso Bòggiolo, – disse il Toronti. – O Boggiòlo. Qualcosa così...*

– *Grassottino, belloccio, – aggiunse il Lampini, – occhiali d'oro, barbetta bionda, quadra. E deve avere una bellissima calligrafia. Si vede dai baffi*» [11, с. 608].

Зазначений антропонім відіграє надзвичайну роль у реалізації автором комічних (передусім, сатиричних) інтенцій в романі. Ключовим поясненням такої уваги Л. Піранделло до прізвища персонажа є історичне, згідно з яким за основу при створенні персонажа *Giustino Boggiolo* і всього роману «*Suo marito*»

(Problems of linguistic semantics)

Lexicosemantics components for the comic verbalization in Luigi Pirandello's novels (in Ukrainian) [Leksyko-semantychni zasoby verbalizacii' komichnogo u velykij prozi Lui'dzhi Pirandello]

© Lazer T. V. [Lazer T. V.] lazer.taras@gmail.com

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
[Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

був взятий чоловік італійської письменниці Грації Деледди – Пальміро Мадезані.

Переконаливою є теорія Стефано Піранделло, сина письменника, який заявив, що персонаж є безпосередньою художньою репрезентацією Пальміро Мадезані [4, с. 53], що підтверджується листом Л. Піранделло до письменника, критика та журналіста Уго Оетті: «*Manderò pure al Treves, spero in aprile, il romanzo Suo Marito. Son partito dal marito di Grazia Deledda. Lo conosci? Che capolavoro, Ugo mio! Dico, il marito di Grazia Deledda – intendiamoci*» «*Сподіваюсь уже в квітні я надішлю в видавництво Treves роман «Suo Marito». Я відштовхувався від образу чоловіка Грації Деледди. Ти з ним знайомий? Це щось неймовірне, любий Уго! Це я про чоловіка Грації Деледди, ясна річ*» [8, с. 28].

Відомо також, що у реальному житті Л. Піранделло зневажливо ставився до П. Мадезані. Найбільш відомим випадком відвертого глузування письменника з чоловіка Г. Деледди є епізод, який стався на званому обіді на честь презентації роману письменниці «*Nostalgie*» у 1906 році, на якому всі троє були присутні. На цьому заході, де окрім них були також інші письменники, літератори та видавці, Л. Піранделло публічно протягом усього вечора звертався до П. Мадезані «Граціо Деледдо». Використовуючи маскулатив від імені Г. Деледди, письменник висловлював свою зневагу її чоловікові, чим спричиняв дискомфорт для усіх присутніх [9, с. 40].

Цей самий засіб обігрування прізвища використовується і в романі, де керівник архіву, в якому працює *Giustino Boggiolo*, називає його прізвиськом дружини у чоловічому роді. Крім того, позаочі всі колеги персонажа використовують це зневажливе прізвисько: «*All'Archivio Giustino aveva litigato davvero col Capo-Archivista, che non voleva concedergli d'assentarsi anche di mattina, dopo avere ottenuto per parecchi giorni di fila la licenza di non ritornare in ufficio nel pomeriggio per potere assistere alle prove. – Troppo, – gli aveva detto, – troppo, caro signor Roncello!*

– *Roncello?* – *aveva esclamato Giustino, restando.*

Ignorava che all'Archivio tutti i compagni d'ufficio lo chiamavano così, quasi senza farci più caso» [11, с. 666].

Можемо припустити, що сицилійський письменник настільки захопився власним дотепом, що на його основі створив концепцію цілого роману. На підтвердження такого припущення важливо зазначити, що назва роману у першому виданні 1911 року була «*Suo marito*», тоді як у перевиданні 1941 року

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербаллизации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)]
(Проблеми семантики [Проблемы семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
 [PROBLEMI SEMANTIKI SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

[12], частину якого, включно з назвою, автор за життя встиг відредагувати, у заголовок роману винесено антропоніми з графічним наголосом і з прізвищем протагоніста у жіночому роді «*Giustino Roncella nato Boggiòlo*» [11, с. 1048].

Некоректне використання прізвища з метою вербалізації комічного при семантичному зміщенні зафіксовано також у романі «*L'esclusa*». Так, один із персонажів замість нейтрального антропоніма «*Pentagora*» хибно використовує лексему з області математичного знання «*pentagono*» [11, с. 117]. Як і в романі «*Suo marito*», деформація антропоніма здійснюється через зміну граматичного роду і використання маскулативу. Варто наголосити, що у випадку з романом «*L'esclusa*» йдеться, скоріше, про паронімію і значення цієї лексичної помилки в контексті не несе такого смислового навантаження, як у романі «*Suo marito*».

Важливою складовою для вербалізації комічного в романах письменника є **енантиосемія** – процес, при якому у текстовій репрезентації слово чи стійка сполука набуває протилежних значень як вияв внутрішньослівної антонімії [1, с. 151]. Енантиосемію у творах Л. Піранделло створюють, передусім, іронічний модус.

У мові персонажа *Dora Barmis* у романі «*Suo Marito*» зафіксовано прикметники «*simpatico*» (приємний) та «*caro*» (любий), які в контексті набувають протилежного значення і служать для висловлення зневаги, а також акцентують увагу на лицемірстві персонажів: «*La mia simpatica presidentessa, sì, sì, – disse scrivendo, la Barmis. – Cara, cara, cara...*» [11, с. 600].

В описі життя *Anna Veronica* з роману «*L'esclusa*» автор вводить в текст сцену із мертвонародженою дитиною. *Anna Veronica* замолоду завагітніла, однак не вийшла заміж, чим заслужила всезагальний осуд. У такому трагічному контексті виникає іронічна енантиосема паремії «*per fortuna*», яку Л. Піранделло поєднує зі смертю дитини: «*Il bimbo, per fortuna, era morto appena nato*» [11, с. 41].

У романі «*Il fu Mattia Pascal*» автор також послуговується енантиосемічними засобами для вербалізації комічного. У метафізичних діалогах протагоніста зі спіритуалістом *Anselmo Paleari*, коли персонаж Палеарі пояснює власну філософію, у мові *Mattia Pascal* використовується енантиосема «*dormo*»: «*Di tratto in tratto, il brav'uomo s'interrompeva per domandarmi:*

– *Dorme, signor Meis?*

E io ero tentato di rispondergli:

– *Sì, grazie, dormo, signor Anselmo*» [10, с. 204].

У гротескній сцені спіритичного сеансу в романі протилежного значення

ПРОБЛЕМИ СЕМАНТИКИ СЛОВА, РЕЧЕННЯ ТА ТЕКСТУ
[ПРОБЛЕМЫ СЕМАНТИКИ СЛОВА, ПРЕДЛОЖЕНИЯ И ТЕКСТА]

Київський національний лінгвістичний університет, Україна
 [Киевский национальный лингвистический университет, Украина]

<http://probl-semantics-slova.knlu.kiev.ua/>

в контексті набуває лексема «bene»: «*Sto benone, signorina! – le rispondevo. – Non vedo niente*» [10, с. 210]. У цьому ж контексті енантіосемічним стає дієслово «*concentrarsi*», оскільки зі ставлення мовця та його індіферентності очевидно, що він не зосереджується на тому, що відбувається: «*Si fece silenzio. Ci concentrammo*» [10, с. 218].

У романі протилежного значення в одному з епізодів набуває прикметник «*male*», вжитий у формі компаративу. У цьому випадку значення слова «гірше» змінюється на протилежне:

«– *Ma non sai che tua moglie...?*

– *Morta? – esclamai, restando.*

– *No! Peggio! Ha... ha ripreso marito!»* [10, с. 272].

Висновки

Отже, в романах Л. Піранделло наявні повторювані елементи реалізації комічного. Серед основних найбільш частотних лексико-семантичних засобів, якими послуговується автор для вербалізації комічного, є:

- лексичні повтори;
- аксіологічні лексеми;
- енантіосемія (наприклад, лексеми «*simpatico*» (приємний) та «*caro*» (любий) у мові *Dora Barmis* та паремія «*per fortuna*» у мові *Anna Veronica* набувають значення, протилежного первинному);
- контекстні синоніми та антоніми;
- зооніми;
- пейоративи;
- інвективи;
- антропоніми: прізвиська персонажів (*Pinzone*, *Mammone*, *professoricchio*, *Ciceroncino*) та апеляції до прізвищ відомих науковців (Коперника, Ньютона).

Перспективи подальших наукових розвідок

Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових роботах, присвячених як інтерпретації творчості Л. Піранделло в цілому, так і аналізу проявів комічного в окремих його творах. Результати статті можуть слугувати також джерелом для фундаментальних досліджень актуалізації комічного в творах письменника на інших мовних рівнях.

© Лазер Т. В. [Лазер Т. В.] lazer.taras@gmail.com

Лексико-семантичні засоби вербалізації комічного у великій прозі Луїджі Піранделло (Українською) [Лексико-семантические средства вербаллизации комического в большой прозе Луиджи Пиранделло (На укр. яз.)] (Проблеми семантики [Проблемы семантики])

STUDIES IN WORD, SENTENCE AND TEXT SEMANTICS
[PROBLEMI SEMANTIKA SLOVA, RECHENNJA TA TEKSTU]

Kyiv National Linguistic University, Ukraine

<http://probl-semantic-slova.knlu.kiev.ua/>

Література

1. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2011. – 844 с.
2. Baratto M. *Da Ruzante a Pirandello* / Mario Baratto. – Napoli: Liguori, 1990, 240 p.
3. Macchia G. *Pirandello o la stanza della tortura* / Giovanni Macchia. – Milano: Mondadori, 2000. – 200 p.
4. Nardi F. *L'emozione feconda: Luigi Pirandello e la creazione artistica* / Florinda Nardi. – Roma: Nuova cultura, 2008. – 133 p.
5. Pupo I. *Luigi Pirandello* / Ivan Pupo. – Milano: Mondadori Education, 2013. – 280 p.
6. Tozzi F. *Luigi Pirandello* / Federigo Tozzi // *Pagine critiche* / Federigo Tozzi. – Pisa: ETS, 1993. – С. 269–275.

Джерельна база

7. *Піранделло Л. Блаженної пам'яті Маттіа Паскаль* / Луїджі Піранделло. – К. : Дніпро, 1991. – 506 с.
8. *Pirandello L. Carteggi inediti (con Ojetti – Albertini – Orvieto – Novaro – De Gubernatis – De Filippo)*, a cura di Sarah Zappulla Muscarà / Luigi Pirandello. – Roma: Bulzoni, 1980. – 375 p.
9. *Pirandello L. Her husband* / Luigi Pirandello. – Durham, N. C. : Duke University Press, 2000. – 242 p.
10. *Pirandello L. Il fu Mattia Pascal* / Luigi Pirandello. – Milano: Giunti Demetra, 2007. – 320 p.
11. *Pirandello L. Tutti i romanzi* / Luigi Pirandello. – Milano: Mondadori, 1973. – 1124 p. – (Meridiani; т. 1).
12. *Pirandello L. Tutti i romanzi* / Luigi Pirandello. – Milano: Mondadori, Collezione «Omnibus», 1941. – 1344 p.

References

1. Pirandello L. *Blazhennoi pamyati Mattia Paskal* [Il fu Mattia Pascal]. Kyiv, Dnipro, 1991, 506 p.
2. Selivanova O. *Lingvistychna entsyclopedia* [Linguistic encyclopedia]. Poltava, Dovkillia-K, 2011, 844 p.
3. Baratto M. *Da Ruzante a Pirandello*. Napoli, Liguori, 1990, 240 p.
4. Macchia G. *Pirandello o la stanza della tortura*. Milano, Mondadori, 2000, 200 p.
5. Nardi F. *L'emozione feconda: Luigi Pirandello e la creazione artistica*. Roma, Nuova cultura, 2008, 133 p.
6. Pirandello L. *Carteggi inediti (con Ojetti – Albertini – Orvieto – Novaro – De Gubernatis – De Filippo)*. Roma, Bulzoni, 1980, 375 p.
7. Pirandello L. *Her husband*. Durham, N. C., Duke University Press, 2000, 242 p.
8. Pirandello L. *Il fu Mattia Pascal*. Milano, Giunti Demetra, 2007, 320 p.
9. Pirandello L. *Tutti i romanzi*. – Milano, Mondadori, Collezione «Omnibus», 1941, 1344 p.
10. Pirandello L. *Tutti i romanzi*. Milano, Mondadori, 1973, 1124 p.
11. Pupo I. *Luigi Pirandello*. Milano, Mondadori Education, 2013, 280 p.
12. Tozzi F. *Luigi Pirandello*. Pisa, ETS, 1993, pp. 269–275.

(Problems of linguistic semantics)

Lexicosemantics components for the comic verbalization in Luigi Pirandello's novels (in Ukrainian) [Leksyko-semantychni zasoby verbalizacii' komichnogo u velykij prozi Lui'dzhi Pirandello]

© Lazer T. V. [Lazer T. V.] lazer.taras@gmail.com